

УДК 323.1+159.922.4:159.923.2](=161.2):78 «364»
DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2024.105.8>

А. В. ЗІНЮК

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

М. О. МАКЄЄВ

магістрант кафедри прикладної соціології та соціальних
комунікацій
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МІСЦЕ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПІСЕНЬ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті досліджено процес формування української національної ідентичності як динамічного соціокультурного феномену в умовах сучасних суспільних викликів. Особливу увагу приділено проблемі культурної самобутності та її становлення. Окреслено значущість музики як окремого елемента національної ідентичності, особливо в умовах збройного протистояння. Аналізується роль сучасних українських пісень у зміцненні національної ідентичності, консолідації суспільства та підтримці морального духу в умовах війни. Автори наголошують, що музика, інтегруючи історичні коди та актуальні цінності, сприяє формуванню колективної свідомості, підсилює патріотичні настрої та виражає спільний емоційний досвід. Особливий акцент зроблено на емоційному впливі пісень та використанні української мови, які посилюють зв'язок із культурними традиціями, забезпечуючи спадкоємність поколінь. Розглянуто механізми впливу музики на соціальну згуртованість, символічне відображення національного духу та активізацію громадянської позиції. Також підкреслюється значення музичної творчості як засобу комунікації між поколіннями, а її виконує мобілізаційну функцію, стаючи важливим чинником єднання громадян у кризових ситуаціях. Зроблено висновок, що музика виступає дієвим інструментом осмислення та утвердження національних цінностей, збереження культурної самобутності й формування ідентичності в умовах сучасних соціокультурних викликів. Визначено перспективи подальших досліджень впливу музики на суспільні процеси, зокрема її роль у післявоєнній відбудові та формуванні позитивної колективної ідентичності.

Ключові слова: українська національна ідентичність, музика, сучасні українські пісні, патріотизм, колективна свідомість, національні цінності.

Постановка проблеми. У контексті сучасних геополітичних викликів і збройної агресії проти України проблема формування національної ідентичності набуває особливої актуальності. Українські пісні, зокрема створені в умовах війни, стають важливим елементом культурного спротиву, інструментом консолідації суспільства та виразником національної ідентичності. Музичне мистецтво, що поєднує історичну пам'ять, патріотизм та сучасні підходи, має потужний вплив на формування колективної свідомості, підвищення морального духу та зміцнення національної самобутності.

В українському контексті національна ідентичність є явищем особливо складним через історичні передумови, що вплинули на її формування. Більшість дослідників сходяться на думці, що українська національна ідентичність досі перебуває у процесі формування. Ця проблематика набула особливого значення в сьогоденних умовах війни, адже воєнні дії, зокрема повномасштабне вторгнення, суттєво вплинули на культурні, соціальні та політичні фактори, прискоривши процес формування української національної ідентичності.

Особливу складність у вивченні цього явища становить велика кількість чинників, які його формують. У цьому контексті значна увага приділяється культурі як одному з визначальних елементів національної ідентичності. Проте культура здебільшого розглядається як цілісне явище, що може призводити до недостатнього аналізу окремих її складових. Одним із таких елементів є сучасні українські пісні, які в умовах війни відіграють важливу роль у консолідації суспільства, збереженні історичної пам'яті та формуванні патріотичних цінностей.

Метою даної статті є розгляд української національної ідентичності як багатовимірного соціокультурного феномену та визначення ролі сучасних українських пісень у процесі її формування, зокрема в умовах актуальних суспільних викликів і збройного протистояння.

Виклад основного матеріалу. Національна ідентичність України перебуває у процесі становлення та розвитку в контексті формування європейської національної держави. Якщо для більшості європейських країн цей етап завершився формуванням стійкої національної ідентичності, то для України він залишається незавершеним процесом. Це зумовлено впливом історичних, соціальних і культурних факторів, що відіграли ключову роль у консолідації української нації.

Ідентичність розглядається як динамічний процес, що змінюється під впливом історичних, культурних і соціальних чинників. Наукове визначення цього поняття подає Рікен, який зазначає: «Ідентичність розуміється як відповідь на питання про те, ким індивід бачить себе та як його сприймають інші» [4]. Тенор і Тіппельт трактують ідентичність як усвідомлення особою своєї унікальності та індивідуальності [5]. Індивідуальна ідентичність, яка, у свою чергу, поділяється на особистісну та соціальну. Особистісна ідентичність стосується внутрішнього самоусвідомлення індивіда та його самооцінки, тоді як

соціальна ідентичність виникає через почуття належності до певних груп та емоційної цінності, пов'язаної з цією належністю. Національна ідентичність розглядається як специфічна форма соціальної ідентичності, що ґрунтується на спільності мови, культури, історичної пам'яті та ціннісних орієнтирів, які об'єднують індивідів у національну спільноту.

Національна ідентичність є багатомірним феноменом, що може бути проаналізований у різних контекстах. В умовах сучасних глобалізаційних процесів та загострення геополітичних викликів важливим є розгляд цього поняття на макрорівні, зокрема у взаємозв'язку між державами та територіями. Національна ідентичність у цьому аспекті корелює з процесами глобалізації, що впливає на динаміку взаємодії між різними етнічними й національними групами. Вона визначає приналежність до певної спільноти та формує відчуття приналежності до «своїх» на протизагу «іншим».

Окрім макрополітичного аспекту, національна ідентичність також є інтегральною складовою особистісного світогляду та соціальної комунікації. Вона проявляється у стилі спілкування, мислення та культурних практиках, що визначають спосіб життя індивіда. Культура є носієм історичного досвіду нації, відображаючи її цінності, традиції, моральні орієнтири та суспільні ідеали. Культурний код народу зберігає пам'ять про минулі епохи, включаючи радість і горе, перемоги та поразки, моменти честі й зради.

Особливу роль у формуванні та трансляції національної ідентичності відіграє музика як універсальний засіб комунікації. Вона слугує засобом вираження спільного досвіду, консолідації суспільства та передачі історичної пам'яті. Музика як складова культурної спадщини відображає не лише емоційні переживання, а й формує ціннісні орієнтації. Через спів, гру на музичних інструментах та танець вибудовується взаємна довіра між людьми, що сприяє соціальній згуртованості.

Музика виконує функцію не лише індивідуальної самореалізації, а й колективної ідентифікації, сприяючи трансформації особистісної ідентичності в національну. Історичний досвід свідчить, що в періоди соціально-політичних потрясінь саме музика стає одним із головних чинників мобілізації суспільства. Революційні процеси, національно-визвольні рухи та соціальні перетворення нерідко супроводжуються пісенним репертуаром, який посилює почуття єдності та національної самосвідомості.

Отже, національна ідентичність є складним багаторівневим явищем, що формується під впливом історичних, соціокультурних та політичних факторів. У цьому контексті музика виступає не лише засобом культурної експресії, а й механізмом підтримки та розвитку національної самосвідомості, забезпечуючи неперервність традицій та адаптацію їх до сучасних викликів.

Дослідники виділяють низку ключових складових національної ідентичності, серед яких особливе значення мають спільна історична пам'ять, територіальна цілісність, культурні чинники (мова, музика, традиції) та політична самосвідомість. У сучасних умовах, зокрема в контексті війни з Росією, саме національна ідентичність українців зазнала значного посилення. Відповідь суспільства на зовнішню агресію сприяла консолідації громадян навколо спільних цінностей та національних символів. Зростання патріотичних настроїв, підвищення рівня громадянської свідомості та національної гордості свідчать про формування єдиного національного простору.

Ключову роль у цьому процесі відіграє культура, зокрема мова та музика, які не лише забезпечують збереження колективної пам'яті, а й виступають засобами трансляції національних цінностей та ідеалів. Українська музика є важливим чинником національної самоідентифікації, відображаючи історичний досвід, соціальні настрої та світоглядні орієнтації суспільства. Відродження інтересу до народної музики, активне використання національних мотивів у сучасному музичному просторі та популяризація української мови у музичному контенті сприяють зміцненню національної ідентичності та формуванню нової, відкритої та багатогранної національної самосвідомості.

Таким чином, національна ідентичність України є динамічною соціокультурною конструкцією, що формується під впливом історичних подій, культурних практик та соціальних взаємодій. Війна та інші зовнішні виклики виступають каталізаторами внутрішньої консолідації та активізації національної свідомості. У цьому процесі особливу роль відіграють культурні чинники, зокрема музика, яка слугує потужним інструментом соціальної інтеграції та національного самоутвердження.

Сучасна українська музика відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності, особливо в умовах військових та глобалізаційних викликів. Як складова культурної спадщини, музика є засобом трансляції емоцій, ідей і цінностей, здатним долати фізичні та культурні кордони. Її вплив на колективну свідомість, збереження національних традицій та виховання патріотичних настроїв є визначальним у сучасному українському суспільстві.

Взагалі з початком повномасштабної військової агресії проти України спостерігається зростання популярності української музики, що зумовлено посиленням національної самоідентифікації населення. Значна кількість виконавців переходить на українську мову, використовуючи музику як засіб підтримки військових і зміцнення патріотичного духу. Українські пісні набувають символічного значення, сприяючи формуванню спільної національної свідомості та суспільної єдності.

Попри позитивні тенденції, існують певні виклики, пов'язані з збереженням популярності російськомовного контенту серед окремих сегментів української аудиторії. Окрім цього, спостерігається

нестача якісного українського музичного контенту у деяких жанрах, що зумовлює необхідність стратегічного підходу до розвитку національної музичної індустрії. Серед можливих заходів варто виокремити підтримку молодих виконавців та стимулювання створення конкурентоспроможного музичного продукту.

Музика виконує не лише розважальну функцію, але й слугує потужним засобом соціалізації, формування світоглядних орієнтирів та культурної ідентичності. Важливим є вплив музичного контенту на молодіжну аудиторію, оскільки він сприяє зміцненню національної самосвідомості та формуванню патріотичних настроїв.

Музика виконує функцію носія культурних кодів, історичної пам'яті та суспільно значущих ідей, що сприяє формуванню спільної ідентичності. В українському контексті музика набуває особливого значення, коли пісні стають виразниками колективного досвіду, емоційних переживань і надій суспільства. Прикладом є пісня "Ой у лузі червона калина" у виконанні Андрія Хливнока, яка набула статусу культурного символу під час повномасштабного вторгнення. Виконання цієї композиції відомими українськими та світовими виконавцями лише підсилювало її емоційний та суспільний вплив.

Музика також виконує функцію збереження та адаптації культурної спадщини через інтеграцію традиційних елементів у сучасні музичні тенденції. Це сприяє збереженню національної культури та її привабливості для молодого покоління. Українська музика не лише зберігає історичну пам'ять, а й активно її трансформує, роблячи доступною для сучасного слухача. Дослідження свідчать, що якість музичного контенту та змістовність текстів є ключовими критеріями вибору аудиторією українських пісень, що підкреслює необхідність подальшого розвитку галузі.

У контексті війни музика набуває додаткових значень, зокрема як засіб психологічної підтримки та вираження колективної солідарності. Пісні, які висвітлюють тематику військових подій, героїзму та надії, відіграють важливу роль у зміцненні морального духу та соціальної згуртованості. Вони допомагають пережити труднощі, створюючи відчуття спільності та підтримки.

Висновки. Отже, сучасна українська музика відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності в умовах війни. Вона сприяє консолідації суспільства, підтримці морального духу та збереженню культурної самобутності. Українська музика виконує функції збереження національних цінностей, історичної пам'яті та культурних кодів, що є важливим чинником формування колективної свідомості та національної єдності.

Результати досліджень засвідчують необхідність підтримки та розвитку української музичної культури як важливого інструменту соціальних змін. Це передбачає державну підтримку музичної індустрії, стимулювання молодих талантів, популяризацію української музики як у межах країни, так і на міжнародному рівні. Сучасні українські

пісні не лише відображають соціокультурні реалії, а й активно впливають на них, сприяючи зміцненню національної самосвідомості та суспільної єдності. Попри те, що музика не є єдиним чинником формування національної ідентичності, вона відіграє значну роль у суспільних процесах. Це підкреслює необхідність подальшого дослідження феномену музики як інструменту соціокультурного розвитку та формування національної ідентичності в Україні.

Список використаної літератури

1. Любива Т. Громадянська ідентичність мешканців України напередодні й в умовах війни. Українське суспільство в умовах війни. кол. моногр. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2022. С. 284–292.
2. Український воєнний фольклор. Програма «Без брому», 2023. URL: https://zaxid.net/ukrayinskiy_voennyi_folklor_n1558254 (дата звернення: 25.12.2024).
3. Що об'єднує та роз'єднує українців. URL: <https://dif.org.ua/article/shcho-obednue-ta-rozednue-ukraintsiv>. (дата звернення: 23.12.2024).
4. Ricken, N. Identität. In: Jordan, S., Schlüter, M. (Hrsg.). Lexikon Pädagogik, HundertGrundbegriffe. Stuttgart: Verlag, 2010. P. 130-133
5. Tenorth H. E., Tippelt R. Beltz Lexikon derPädagogik. Hemsbach: Beltz, 2007. 786 p.

Ziniuk A. V., Makeyev M. O. The role of contemporary Ukrainian songs in shaping national identity during the war

The article explores the process of forming Ukrainian national identity as a dynamic socio-cultural phenomenon in the context of contemporary societal challenges. Special attention is given to the issue of cultural distinctiveness and its development. The significance of music as a separate element of national identity is highlighted, particularly in the context of armed conflict. The role of contemporary Ukrainian songs in strengthening national identity, consolidating society, and maintaining morale during the war is analyzed. The authors emphasize that music, by integrating historical codes and current values, contributes to the formation of collective consciousness, enhances patriotic sentiments, and expresses shared emotional experiences. Particular focus is placed on the emotional impact of songs and the use of the Ukrainian language, which strengthens the connection to cultural traditions, ensuring the continuity of generations. The mechanisms of music's influence on social cohesion, symbolic reflection of the national spirit, and the activation of civic engagement are examined. The importance of musical creativity as a means of communication between generations, contributing to the transmission of historical memory and the preservation of national heritage, is also emphasized. The authors emphasize that many performers choose the Ukrainian language, using music as a tool to support the military and strengthen patriotic spirit. It is demonstrated that music not only reflects societal moods but also serves a mobilizing function, becoming a crucial factor in uniting citizens during times of crisis. The conclusion is made that music acts as an effective tool for understanding and affirming national values, preserving cultural distinctiveness, and shaping identity in the context of modern socio-cultural challenges. The prospects for further research into the influence of music on social processes, particularly its role in post-war reconstruction and the formation of a positive collective identity, are identified.

Key words: Ukrainian national identity, music, modern Ukrainian songs, patriotism, collective consciousness, national values.